

Kocsi-út az éjszakában

A Nagykárolyban, Érmindszenten és Nagyváradon
2011. május 6–8-án rendezett *Kocsi-út az éjszakában*-konferencia
szerkesztett és bővített anyaga

Alkotó szerkesztő:

Fűzfa Balázs

SAVARIA UNIVERSITY PRESS
Szombathely – 2011

A Kocsi-út az éjszakában-konferencia és -kötet kiemelt támogatói:

nka

Nemzeti Kulturális Alap

▪ SAVARIA UNIVERSITY PRESS ALAPÍTVÁNY ▪
Ady Endre Líceum, Nagyvárad ▪ Babeş–Bolyai Tudomány-
egyetem, Szatmárnémeti Kihelyezett Tagozat ▪ Bihar Megyei
Tanács, Nagyvárad ▪ Binder Ferenc vállalkozó, Nagykároly ▪
CBS Márványfeldolgozó Vállalat, Szatmárnémeti ▪ Communitas
Alapítvány, Kolozsvár ▪ Dominium KFT, Szatmárnémeti ▪
Marius Mold SRL, Nagykároly ▪ Nagykároly Polgármesteri
Hivatala ▪ Nyugat-magyarországi Egyetem BTK, Hallgatói
Önkormányzat, Szombathely ▪ Pedagógiai Szolgáltató Központ,
Szombathely ▪ Szatmár Megyei Tanács Kulturális Bizottsága ▪
Szatmárnémeti Pro Magiszter Társaság ▪ Szent Orbán Borlovag-
rend, Nagykároly ▪ Vas Megye Önkormányzata

Rendszeres támogatóink:

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Szatmárnémeti
Kihelyezett Tagozata ▪ Pedagógiai Szolgáltató Központ,
Szombathely ▪ Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest ▪ Savaria
University Press Alapítvány ▪ Szatmárnémeti Pro Magiszter
Társaság ▪ Vas Megye Közgyűlése

Külön köszönjük

Fazekas Bence, Fűzfa Bence, Fűzfa Máté, Fűzfa Zsolt,
Galambos Tamás, Horváth Róbert, Ifj. Horváth Róbert,
Jordán Tamás, Nyitrai Kata, Tóth Márta, Végh Balázs Béla,
Zalder Éva nélkülözhetetlen segítségét

© Fűzfa Balázs editor és a szerzők, 2011

Papp Judit

ADY OLASZORSZÁGI FORTUNÁJÁRÓL

Ady Endre költészetének olaszországi fogadtatása az 1920-as évekre nyúlik vissza, elsősorban a Fiume és Budapest között fennálló szoros kapcsolatok és Fiume kultúraközvetítő szerepe révén, illetve a költő, író Antonio Widmar (1899–1980)⁶ és a tanár és műfordító Gino Sirola (1885–1947) fordításainak köszönhetően.⁷ Fiume városában sorra jelentek meg olyan folyóiratok,

⁶ Lásd: FRIED Ilona, *A „fumáner” dallam. Antonio Widmar – Vidmar Antonio a kultúrában és a politikában*, Itk, 1999/5–6, 612–625.

⁷ Ady művének olaszországi recepciójával már többen is foglalkoztak: Caterina TROPEA, *Bibliografia italiana di Ady (dal 1920 al 1963)*, Acta litteraria Academiae Scientiarum Hungarica, 1968/10, 370–378; UÓ., *Ady művei olaszul*, Filológiai Közlöny, 1969/1–4, 390–409; VITÁLYOS László, OROSZ László, *Ady-bibliográfia 1896–1977. Ady Endre önállóan megjelent művei és az Ady-irodalom*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia, 1980²; VITÁLYOS László, OROSZ László, *Ady-bibliográfia, 1896–1987. Ady Endre önállóan megjelent művei és az Ady-irodalom: Kiegészítő kötet*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia, 1990; Roberto RUSPANTI, *Endre Ady. Coscienza inquieta d’Ungheria*, Soveria Mannelli, Rubettino, 1994, 225–243. A magyar irodalom olaszországi fogadtatásáról lásd: László PÁLINKÁS, *Avviamento allo studio della lingua e letteratura ungherese. Bibliografia italiana*, Napoli, Edizioni Cymba, 1970; Umberto ALBINI, *Le traduzioni italiane dei poeti ungheresi dopo la seconda guerra mondiale = AA.VV., Atti del V Convegno Interuniversitario dei docenti di lingua e letteratura ungherese*, a cura di A. MARCANTONIO, Roma, 1981, 155–161; Zoltán ÉDER, *Contributi per lo studio della convivenza delle lingue e culture italiana ed ungherese nella città di Fiume = Roma e l’Italia nel contesto della storia delle Università ungheresi*, a cura di C. FROVA e P. SÁRKÖZY, Roma, Ateneo, 1985, 181–202; Péter SÁRKÖZY, *Fiume. Punto d’incontro della cultura italiana ed ungherese nell’Ottocento = UÓ., Letteratura ungherese. Letteratura italiana. Momenti e problemi dei rapporti letterari italo-ungheresi*, Roma, Carucci, 1990, 180–195; UÓ., *La „fortuna” della letteratura ungherese in Italia e di quella italiana in Ungheria tra le due guerre = AA.VV., Italia e Ungheria (1920–1960). Storia, politica, società, letteratura, fonti*, Atti dell’incontro di studio tenuto a Roma il 9–11 novembre 1989, a cura di F. GUIDA e R. TOLOMEO, Cosenza, Edizioni Periferia, 1991, 231–248; Péter SÁRKÖZY, *La ‘fortuna’ della letteratura ungherese in Italia tra le due guerre = UÓ., Roma, la patria comune. Saggi italo-ungheresi*, Roma, Lithos editrice, 1996, 85–93; UÓ., *La cultura italiana e il ’56 ungherese = UÓ., Roma, la patria comune. Saggi italo-*

melyek a külföldi irodalmakat kívánták bemutatni az olasz közönségnek: La Fiumanella, Delta, Termini stb. Azonban az érdeklődés élénk volt máshol is, és Milánóban (Poesia), Ferrarában (Poesia ed arte), Folignóban (Il Concilio) stb. is születtek folyóiratok, melyek egy vagy több számukban közöltek írásokat és fordításokat a magyar irodalomról és irodalomból.

Először 1920-ban a milánói Poesia folyóiratban jelent meg három Ady-vers (*Absolon boldog szégyene* „La felice vergogna d’Assalonne”; *A Hortobágy poétája* „Il poeta del Hortobágy” és *Nóta a halott szűzről* „La canzone della vergine morta”) Mély László és Arturo Marpicati (1891–1961) fordításában.⁸

Ezután 1921-ben összesen hat Ady-vers látott napvilágot: négy Antonio Widmar⁹ fordításában (*A sorsom ellopója* „Il ladro del mio destino”; *A szívárvány halála* „La morte dell’arcobaleno”; *Az anyám és én* „Mia madre ed io”; *Nem jön senki* „Non viene

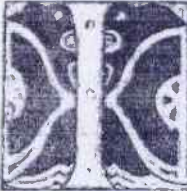
ungheresi, Lithos editrice, Roma 1996, 94–111; *Ungheria 1956. La cultura si interroga*, a cura di Roberto RUSPANTI, Soveria Mannelli, Rubbettino, 1996; Gianpiero CAVAGLIÀ, *La ricezione della letteratura ungherese in Italia* = UÓ., *L’Ungheria e l’Europa*, a cura di K. RUGGERO, P. SÁRKÖZY, G. VATTIMO, Roma, Bulzoni, 1996, 263–269; Paolo SANTARCANGELI, *Contatti letterari italo-ungheresi dopo il 1920* = *Atti del V Convegno dei docenti di Lingua e letteratura Ungherese e di Filologia Ugro-Finnica in Italia*, a cura di K. RUGGERO, P. SÁRKÖZY, G. VATTIMO, Roma, 1996, 263–269; Margit LUKÁCSI, *La fortuna della letteratura ungherese in Italia fra le due guerre*, Nuova Corvina, 1998/4, 145–159; Massimo DE ROMANIS, *L’Ungheria nei periodici illustrati degli anni Trenta*, Rivista di Studi Ungheresi, 2001, 180–191; Péter SÁRKÖZY, *I traduttori fiumani della letteratura ungherese* = *Hungarica Varietas. Mediatori culturali tra Italia e Ungheria*, a cura di Adriano PAPO e Gizella NEMETH, Atti del Convegno „Hungarica Varietas. Mediatori culturali tra Italia e Ungheria”, Udine, 7–8 novembre 2002, Mariano del Friuli (Gorizia), Edizioni della Laguna, 2003, 141–146; Péter SÁRKÖZY, *Magyar irodalom Olaszországban*, Kortárs, 2002/6, 92–100; Péter SÁRKÖZY, *Le traduzioni italiane delle opere letterarie ungheresi*, Rivista di Studi Ungheresi, 2004, 7–16.

⁸ Ladislao MÉLY, Arturo MARPICATI, *Tre liriche del poeta ungherese Andrea Ady*, Poesia (Milano), 1920/7–8–9.

⁹ Antonio WIDMAR, *Poesie ungheresi di Andre Ady*, Poesia ed arte (Ferrara), 1921/7, 152–153.

nessuno”) és kettő egy ismeretlen (r. a.)¹⁰ fordító tolmácsolásában (*A halál rokona* „Parente della morte”; *Csak látni akarlak* „Voglio vederti”).

Parente della Morte

O sono parente della Morte. Amo l'amore che passa, amo baciare colui che se ne va.

Amo le rose malate e appassite, amo le donne che bramano. Amo i lucenti e dolorosi tempi autunnali.

Amo lo spettrale richiamo ammonitore dell'ore tristi, l'immagine scherzosa della grande Morte, della santa Morte.

Amo quelli che vanno, quelli che piangono, quelli che si svegliano ed amo i campi, alla fredd'alba rugiadosa.

Amo la rinunzia stanca, il pianto senza lagrime, amo la pace, rifugio dei filosofi, dei poeti, degli ammalati.

Amo chi s'è ingannato, chi è mutilato, chi s'è fermato, chi non crede, chi è triste, amo il mondo.

Sono parente della Morte, io, amo l'amore che passa, amo baciare colui che se ne va.

Voglio vederti

Strappa la fibbia superba dal tuo vestito: mostra la tua bellezza, allegramente, come gli angeli ignudi delle pitture antiche.

Strappa la fibbia superba dal tuo vestito: e aspetta fredda, libera, eroica. E poi non chiedermi nemmeno chi sono.

Strappa la fibbia superba dal tuo vestito: e stenditi innanzi a me con gli occhi chiusi, come un fiorito cadavere virginale.

Strappa la fibbia superba dal tuo vestito: i miei occhi ardono di vedere Te, che non voglio baciare.

Strappa la fibbia superba dal tuo vestito: ed io m'inginocchierò sul tuo tappeto e benedirò questo doviziosissimo momento!

ANDREA ADY

* Le mie opere, in ispecie i miei versi, destarono semplicemente scalpore: fui matto, commediante, poco magiaro, traditore della patria; in breve raggiunsi tutto ciò che può raggiungere in Ungheria un poeta nuovo, ma non sono morto.

Così dice di sé stesso ADY ENDRE (1877—1919) in una biografia scritta per una raccolta di novelle di scrittori ungheresi.

È tale fu; povero, ramingo e, soprattutto, profeta. Come i veri poeti. E nell'anima sua malinconica, direi quasi autunnale, per la larga tristezza che in essa vi era diffusa, vibravano i lampi lividi e brevi dell'amore e i brividi penosi e sanguinanti del dolore universale e la vasta tragedia di bellezze e di brutture che si chiama mondo, tutto, e costantemente dentro l'incantata malinconia dell'autunno, che sempre si trova accennato nei suoi versi perfetti.

E, soprattutto, senti, presenti, l'Uragano che stava addensandosi sulla sua patria e su tutto il mondo. E lo disse, anni prima, semplicemente, raccomandando di essere buoni. Ma non fu ascoltato.

E come tutti i veri Grandi, dovette morire perché lo coronasse la Gloria. Il popolo che l'aveva ritenuto il genio sferzatore della sua gioia, trova ora in Lui il conforto sereno per il proprio dolore. Ma egli è morto.

E l'Ungheria piange, nei versi di Ady, le lagrime che aveva pianto Lui e ricorda gli altri suoi maggiori: Balassa, Csokonay e Petöfi.

Traduzione di r. a.

La Fiumanella 1921/1, 10.¹¹

¹⁰ La Fiumanella, 1921/1, 10. Lásd: ELEK Artúr, *La Fiumanella*, Nyugat, 1922/2, 152–153.

1923-ban és 1925-ben ismét Antonio Widmar közölt újabb fordításokat a folignói *Il Concilio*, a fiumei *Delta* és a lancianói *I nostri quaderni* folyóiratok oldalain.¹² 1923-ban, Petőfi Sándor születésének századik évfordulója alkalmából Olaszországban is megnőtt az érdeklődés a magyar irodalom iránt: Petőfi mellett még számos írónkról, költőnkről esett szó a korabeli írásokban, és a fordítók többüket meg is szólaltatták olaszul. Ezeknek a kezdeményezéseknek természetesen Budapesten is volt visszhangjuk: ezt tanúsítja például Elek Artúr recenziója az *I nostri quaderni* magyar számáról.¹³ Widmar hat verset választott az *Új versekből*, ötöt a *Vér és aranyból* és egyet-egyét a *Szeretném, ha szeretnének*, *Az Illés szekerén* és *A Minden-titkok versei* kötetekből, valamint három verset (*A holnaputáni asszonykák* „La donnetta del dopodomani”; *Az asszony jussa* „Il diritto della donna”; *Sírás az élet-fa alatt* „Lamento sotto l’albero di Vita”) nemcsak egy, hanem két folyóiratban is publikált.

¹¹ A másolatot a római Fiumei Tanulmányi Társaság (Società di Studi Fiumani) igazgatósága bocsátotta rendelkezésemre a dokumentumgyűjteményéből, amit ezúton is köszönök nekik.

¹² Antonio WIDMAR, *Note di letteratura ungherese. Poesia magiara contemporanea – Endre Ady*, *Il Concilio*, 1923/5, 420–427: *A Gare de l’Est-en* „À la Gare de l’Est”; *A Tisza-parton* „Alle rive della Tisza”; *Proletár fiú verse* „Il canto del figlio proletario”; *A Léda arany-szobra* „La statua d’oro di Leda”; *Mária és Veronika* „Maria e Veronica”; Uő., (. di), *Liriche*, *Il Concilio*, 1923/12, 931–933: *A holnaputáni asszonykák* „Le donnette del dopodomani”; *A Szajna partján* „Sulla Senna”; *A vár fehér asszonya* „La bianca donna del castello”; *Az asszony jussa* „Il diritto della donna”; *Sírás az élet-fa alatt* „Lamento sotto all’albero della vita”; *Sóhajítás a hajnalban* „Sospiri all’alba”; *Új vizéken járok* „Navigo per nuove acque”; Uő., (Fiume), 1923, 122–123: *A holnaputáni asszonykák*; *Az asszony jussa*; *Bolyongás Azur-országban* „Vagabondaggio nel Regno Azzurro”; *Párisban járt az ősz* „A Parigi è capitato l’autunno”; *Sírás az élet-fa alatt*; Uő., *I nostri quaderni*, 1925/11–12, 364–367 Widmar négy istenes verset mutat be olasz fordításban: *Káin megölte Ábelt* „Caino ha ucciso Abele”; *A kimérák Istenéhez* „Al dio delle chimere”; *Könyörgés egy kacagásért* „Implorazione per una risata”; *Az Isten-kereső lárma* „Urlo alla ricerca di Dio”.

¹³ ELEK Artúr, *Az új magyar irodalom egy olasz folyóiratban* [Az *I Nostri Quaderni* magyar különszáma Antonio Widmar szerkesztésében.], *Nyugat*, 1926/1, 169–170.

Az Il Concilio májusi számában Antonio Widmar Petőfitől tartja számon a kortárs magyar költészetet: „A kortárs magyar költészet Petőfi Sándorral kezdődik. És erről a költőről, akinek most ünnepeljük születésének századik évfordulóját, nem kell sok szót ejteni. Európában a megérdemelt hírnévvel rendelkezik.”¹⁴

Petőfi és Arany méltatása után Widmar csak Kiss Józsefről tesz egy bekezdésnyi említést, majd a Nyugat folyóiratot mutatja be az olasz olvasóknak. Babits és Kosztolányi után lezárja az írás első részét, hogy a második részben (négy és fél oldal terjedelemben) „az új Magyarország legbátrabb harcosának”¹⁵ költészetét illusztrálja. Az már más kérdés, hogy miként teszi ezt: valójában az Adyról szóló teljes rész Hatvany Lajos a *Magyar irodalom a külföld előtt*¹⁶ című 1910-es tanulmányának olasz nyelvű fordítása és adaptálása. Widmar megtehetette, hogy saját nevéen publikálta a szöveget, hiszen biztos lehetett abban, hogy Olaszországban szinte senki sem olvasta a Nyugat számait.

1926-ban a *L'Europa nel secolo XIX*¹⁷ második kötetében (*La letteratura*) Italo Siciliano (1895–1980) mutatta be a magyar irodalmat, majd a magyar irodalom olaszországi fogadtatása szempontjából a következő fontos dátum 1928, mivel ebben az évben jelent meg Gino Sirola (1885–1947) *Accordi magiari*¹⁸ („Magyar akkordok”) című antológiája Schöpflin Aladár előszavával. A kötetéről Antonio Widmartól olvashatunk egy rövid recenziót a Nyugat 1928. évi 19. számában. Az antológiában, mely Petőfi Sándortól Reményik Sándorig 27 költőtől összesen 81 verset tartalmaz, a következő 14 fordítással Ady kiemelkedő helyet foglal

¹⁴ Antonio WIDMAR, *Note di letteratura ungherese. Poesia magiara contemporanea – Endre Ady*, Il Concilio, 1923/5 (1923. május 15.), 420: „La poesia magiara contemporanea s’inizia con Alessandro Petőfi. E di questo poeta, di cui ora si celebra il centenario della nascita, non occorre dire molto. Ha, in Europa, la fama che si merita.”

¹⁵ UO., 423.

¹⁶ HATVANY Lajos, *Magyar irodalom a külföld előtt*, Nyugat, 1910/5, 273–293.

¹⁷ Italo SICILIANO, *La letteratura ungherese– L'Europa nel secolo XIX*, I-IV, vol. II: *La letteratura*, Padova, Casa Editar. Dott. A. Milani, 1926 (*A fehérlótuszok*).

¹⁸ *Accordi magiari*, a cura di Gino SIROLA, prefazione di Aladár Schöpflin, Trieste, Casa Editrice „Parnaso”, 1928, 43–61.

el: *A bélyeges sereg* „L’esercito dei segnati col marchio”; *A halál lo-
vai* „I cavalli della morte”; *A távoli szekerek* „I carri lontani”; *Akik
mindig elkésnek* „Gli eterni ritardatari”; *Akit én csókolok* „Il mio
bacio”; *Bolyongás Azur-országban* „Peregrinando nel paese azzurro”;
Csolnak a holt-tengeren „Barca sul mare morto”; *Egyedül a tengerrel*
„Solo col mare”; *Júdás és Jézus* „Giuda e Gesù”; *Kereszttel hagylak
itt* „Con una croce ti lascio sulla terra”; *Sárba veszett hó* „Cade la
neve nel fango”; *Thaiszok tavaszi ünnepe* „Festa primaverile delle
Taidi”; *Új arató-ének* „Canto nuovo di mietitori”; *Úri szűz dicsérete*
„In lode di una vergine”.

Az előszóban Schöpflin Aladár ki is hangsúlyozza, hogy „a modern költészet költői közül Ady a legnagyobb. Ez a költő, akit mi magyarok oly nagyra tartunk, hogy szerintünk kiáll minden összehasonlítást, költészetében egyaránt ábrázolja a modern ember harcát az élettel és a halállal, saját népével és a modern élet teljes nagy komplexumával.”¹⁹

Gino Sirola pedig azt állítja a bevezetésében, hogy Ady „a Kelet lázadó fia, aki szerelmes a Nyugat kék egébe, egy nyugtalan és beteg lélek, aki versbe foglal mindent, ami megérinti, megsimogatja, és megsérti a lelkét, és ezért költészete a mindennapi élet hű tükre, mely hol kétségtől gyötört, hol szerelemtől örömitas, hol pedig tele van szarkazmussal.”²⁰

1929-ben jelent meg az első olaszországi magyar irodalomtörténet *La letteratura ungherese* („A magyar irodalom”) címmel Stefano Röck Richter munkája nyomán, melyben – a XVI. fejezet (*La nuova lirica* „Az új költészet alatt”) – Ady lírájának értéke-

¹⁹ UO., 9–10: „Il principe dei poeti della lirica moderna è l’Ady. Questo poeta, che noi magiari consideriamo grande, da reggere a qualsiasi confronto, nella sua lirica esprime egualmente la lotta dell’uomo moderno con la vita e con la morte, con la propria stirpe e con tutto il grande complesso della vita odierna.”

²⁰ UO., 13: „Egli è il ribelle figlio dell’Oriente, innamorato del cielo azzurro dell’Occidente, spirito inquieto ed ammalato, canta tutto ciò che sfiora, accarezza e ferisce l’anima sua, ed è perciò la sua lirica lo specchio fedele della sua vita quotidiano, ora assillata dal dubbio, ora esultante d’amore, ora piena di sarcasmo.”

lése is megtalálható.²¹ A kötet elején Röck Richter azonnal felhívja az olvasók figyelmét arra, hogy saját írásait elsősorban Beothy Zsolt és Schöpflin Aladár gondolataival egészítette ki. Ez alapján egyértelműen megállapítható, hogy a könyvecske XV.–XVI. fejezete valójában Schöpflin Aladár Nyugatban megjelent *A Magyar irodalom a huszadik században III* című írásának szó szerinti olasz nyelvű fordítása.²²

A harmincas évek elején két fontos olaszországi kiadást regisztrálhatunk. Az első Mario Brelich Dall’Asta *Poesie di Endre Ady*²³ („Ady Endre versei”) című könyvecskéje, mely 37 fordítást tartalmaz, és így időben ez az első jelentősebb terjedelmű olasz fordításgyűjtemény Ady versei közül. A másik az 1932-ben ismét Gino Sirola által sajtó alá rendezett kötet, az *Amore e dolore di terra*

²¹ Stefano RÖCK-RICHTER, *La letteratura ungherese*, Roma, Ediz. Cremonese, 1929, 137–149.

²² SCHÖPFLIN Aladár, *A Magyar irodalom a huszadik században III*, Nyugat, 1924/11.

²³ *Poesie di Endre Ady*, versione italiana di Mario BRELICH DALL’ASTA, Milano, L’eroica, 1931 (*A vár fehér asszonya* „La dama bianca del castello”; *Vad szirttől állunk* „D’una selvaggia roccia sulla vetta...”; *A Léda szíve* „Il cuore di Leda”; *Ihar a tölgyek közt* „Acero tra le querce”; *Harc a Nagyúrral* „La lotta col Gran Signore”; *A kék tenger partján* In riva al Mare Azzurro”; *Új vizeken járok* „Navigo su nuove acque”; *Nóta a halott szűzről* „Canzone della vergine morta”; *A percek aratója* „Il mietitore dei minuti”; *Elillant évek szőlőbégén* „Nella vigna degli anni svaniti”; *Közel a temetőhöz* „Vicino al cimitero”; *A Halál rokona* „Il parente della Morte”; *Sírni, sírni, sírni* „Pianger, pianger...”; *A Halál automobilján* „Sull’automobile della Morte”; *A fekete zongora* „Il nero pianoforte”; *Rózsáliget a pusztán* „Giardino di rose nel deserto”; *Bohyongás Azur-országban* „Errando per il Paese Azzurro”; *Asszonyok a parton* „Donna sulla riva”; *Sírás az Élet-fa alatt* „Pianto sotto l’albero della Vita”; *Júdás és Jézus* „Giuda e Gesù”; *Thaiszok tavaszi ünnepe* „Festa primaverile delle Taidi”; *Egyedül a tengerrel* „Solo col mare”; *Fekete Hold éjszakáján* „Notte di Luna nera”; *Az Úr érkezése* „L’arrivo del Signore”; *Imádság a háború után* „Preghiera dopo la guerra”; *Álmom: az Isten* „Il mio sogno è Dio”; *Híven sohasem szerettem* „Fedelmente non ho mai amato”; *Halálvirág: a Csók* „Fior di Morte: il Bacio”; *Úri szűz dicsérete* „Laude d’una vergine di buona famiglia”; *A Nincsen himnusza* „Inno al Niente”; *Aki helyemre áll* „Chi verrà al mio posto”; *Áldott, falusi köd* „Benedetta nebbia”; *Az én hadseregem* „Il mio esercito”; *A távoli szekerek* „I carri lontani”; *Öreg legény szerelme* „L’amore d’un quasi vecchio”; *Fekete virágot látál* „Un fiore nero hai veduto”; *E nagy tivornyán* „La grande orgia”).

*magiara*²⁴ („A magyar föld szerelme és fájdalma”), melyben újra 14 Ady-verset közöl: *A Halál rokona* „Il Parente della morte”; *Jó Csönd herceg előtt* „Camminando dinanzi al buon principe Silenzio”; *Az alvó csók-palota* „Dei baci il palazzo dormente”; *Absolon boldog szégyene* „La beata vergogna di Assalone”; *Lédával a bálban* „Con Leda al ballo”; *Jöjj, Léda, megöllelek* „Vieni, ch’io ti abbracci, o Leda”; *Maradhatsz és szerethetsz* „Qui rimanere ed amarmi tu puoi”; *Az Úr Illésként elviszi mind* „Sul carro di Elia”; *Az Úr érkezése* „L’arrivo del Signore”; *A fehér lóuszok* „I bianchi fiori di loto”; *Én kifelé megyek* „Io me ne vado”; *Az eltévedt lovas* „Il cavaliere smarrito”; *Ifjú szívekben élek* „Vivo nei giovani cuori”; *Az utolsó hajók* „Ultime navi”. Mindenképpen meg kell jegyezni, hogy az előző, 1928-as antológiához képest Sirola újabb Ady-verseket tolmácsolt olaszra, de a három fordító (Widmar, Brelich és Sirola) között vannak átfedések. Figyelmet érdemel még az a tény, hogy az előszót Babits Mihály írta a kötethez.

Ezután négy évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy újabb Ady-fordítások lássanak napvilágot Olaszországban. 1936-ban jelent meg Hankiss János *Storia della letteratura ungherese*²⁵ („A magyar irodalom története”) című műve, mely szándékosan külföldiek számára készült.²⁶ A 298. és 299. oldalon szerepel két Ady-vers is (*Ádám, hol vagy?* „Adamo, dove sei?” és *Sem utódja, sem boldog őse* „Vorrei che mi si amasse”) valószínűleg Filippo Faber fordításában.

1937-ben egy újabb antológia készült el *Palpiti del cuore magiaro nella sua letteratura*²⁷ („A magyar szív dobogása az irodalmában”) címmel Márfy Oszkár²⁸ szerkesztésében és Hankiss János előszavával. A kötet hat Ady-fordítást tartalmaz, kettőt Mario Brelich Dall’Asta 1931-es Ady-kötetéből (*Harc a Nagyúrral* „La lotta col Gran Signore” és *Új vizéken járok* „Navigo su nuove

²⁴ Gino SIROLA, *Amore e dolore di terra magiara*, Firenze, 1932.

²⁵ Giovanni HANKISS, *Storia della letteratura ungherese*, traduzione di Filippo Faber, Torino, Paravia, 1936, 296–300.

²⁶ Lásd KOLTAY-KASTNER Jenő, *Giovanni Hankiss: Storia della letteratura ungherese, tradotta da Filippo Faber, Torino, Paravia, é. n. 8-r. 356 l, Itk, 1937/3, 312–315.*

²⁷ Oscar MÁRFFY, *Palpiti del cuore magiaro nella sua letteratura*. Antologia in versioni italiane, Torino, G. B. Paravia, stampa 1937, 282–286.

²⁸ Magyar nyelvet és irodalmat tanított a milánói egyetemen.

acque”), egyet Edoarda Gardini tolmácsolásában, melyet Paolo Buzzi foglalt versbe (*Nyárdélutáni hold Rómában* „Luna di pomeriggio d’estate a Roma”), egyet Ladislao Pannoniótól (*Búgnak a tárnák* „Mugghiano i cunicoli”) és kettőt Gino Sirolától (*A halál lovai* „I cavalli della Morte” – lásd 1928, *Krisztus-kereszt az erdőn* „Crocefisso nel bosco”).

1939-ben a Corvina folyóirat két száma is tartalmaz magyar vonatkozású írásokat, fordításokat. A 3. számban Rodolfo Mosca²⁹ fordításában olvasható Szekfű Gyula *Három nemzedék. Egy hanyatló kor története* című könyvéből egy részlet.³⁰ Az 5. számban pedig Földessy Gyulától találunk egy 13 oldalas írás Adyról, melyben (a 28. oldalon) a szerző idézi az *Új vizéken járok* Mario Brelich Dall’Asta féle fordítását is.³¹ A folyóirat ezenkívül még 14 Ady-verset közöl Brelich és Francesco Nicosia – Tóth László fordításában³² (*Új versek: Ibar a tölgyek között* „Acero tra le querce”; *Húnyhat a máglya* „Il rogo” – *Vér és Arany: A Halál rokona* „Il Parente della Morte”; *Vér és arany* „Sangue ed Oro”; *Asszonyok a parton* „Donne sulla riva”; *Az én két asszonyom* „Le due donne”; *Egy ismerős kisfiú* „Il fanciullo”, *Csolnak a holt-tengeren* „La barca sul mare morto”; *Thaiszok tavaszi ünnepe* „Taidi alla festa di primavera” – *Az Illés szekereén: Imádság a háború után* „Preghiera dopo la guerra”; *Halálvirág: a Csók* „Fior di Morte: Il Bacio” – *Szeretném ha szeretnének: Az elsüllyedt utak* „Le strade scomparse”, *A menekülő Élet. A távoli szekerek* „I carri lontani” – *A Magunk szerelme: Öreg legény szerelme* „L’amore d’un quasi vecchio”). A 14 vers közül kilenc már megjelent Brelich (1931) és/vagy Sirola (1928) kötetében, tehát csak öt fordítás jelentett újat. Végül ugyanebben az évben került a nyilvánosság elé Massimo Spiritini antológiája,

²⁹ SZEKFŰ Gyula, *Stefano Tisza e Andrea Ady*, trad. di Rodolfo Mosca, Corvina, 1939/3, 202–215.

³⁰ SZEKFŰ Gyula, *Negyedik könyv. VII. Két magyar sors a hanyatló korban. Tisza István és Ady Endre = Három nemzedék. Egy hanyatló kor története*, Budapest, 1920, 313–325.

³¹ Giulio FÖLDESSY, *Andrea Ady (1877–1919)*, Corvina, 1939/5, 398–410.

³² *Liriche di Andrea Ady*, Corvina, 1939/5, 411–417.

a *Poeti del mondo* („A világ költői”), mely szintén tartalmaz négy Ady-verset.³³

A negyvenes években ugyancsak nyomtatásra kerültek Ady-versek olasz nyelven: a Nicosia–Tóth páros például ismét megjelentette három fordítását (*A halál rokona*; *A távoli szekerek* és a *Csolnak a tengeren*) a Meridiano di Roma egyik oldalán³⁴, illetve két átültetés *Imádság a háború után* és *A fiam bölcsőjénél* „Al bimbo che non esiste”) a *Voci del nostro tempo* („Korunk hangjai”) című antológiában került nyomtatásra Ginetta Luseti és Tóth Ágnes tolmácsolásában.³⁵

A Corvina 1942-ben is tartalmazott Ady-vonatkozású anyagot, méghozzá Bóka László két részből álló munkáját a modern magyar költészetéről.³⁶ Ugyanebben az évben még mindenképpen figyelemre méltó a Termini 53–61. magyar száma³⁷, különös tekintettel arra az 5 fordításra, melyet ismét Gino Sirola átköltésében olvashatott el az olasz közönség.³⁸ 1942-ben a költő Luigi Reho közölt három fordítást a Rassegna Danubiana 12. számában.³⁹

³³ *Poeti del mondo*, a cura di Massimo SPIRITINI, Milano, Garzanti, 1939, 395–397 (*Egyedül a tengerrel* „Solo col mare”; *Én kifelé megyek* „Me ne vado”; *Három őszi könnycsepp* „Autunno”; *Májusi zápor után* „Dopo un temporale di maggio”).

³⁴ Meridiano di Roma, 1940. jan. 14, 9.

³⁵ *Voci del nostro tempo*. Antologia per la 1. e 2. classe della scuola media, a cura di Francesco PICCOLO, Milano, A. Garzanti 1941, 560–561, 568.

³⁶ Ladislao BÓKA, *La lirica moderna ungherese (I)*, Corvina, 1942/5–6, 253–263 (4 Ady-vers fordítása M. T. Papalardo által), 259–317 (*A magyar Messiások* „I messia ungherese”, *Örök harc és nász* „Eterna guerra, eterne nozze”, *Párisban járt az őszi* „L'autunno entra a Parigi”, *Szent Margit legendája* „La leggenda di Santa Margherita”).

³⁷ Giovanni HANKISS, *Sulle soglie della letteratura ungherese*, Termini (Fiume), 1942/53-61, 1209–1213, Gino SIROLA, *Breve introduzione alla lettura dei poeti moderni magiari*, UO., 1214, Ladislao TÓTH, *La lirica moderna ungherese*, UO., 1269–1271, Kálmán TERNAY, *Il mondo di Andrea Ady*, UO., 1285–1289 (Lina Linari és Gino Sirola fordításaival).

³⁸ *Liriche* (trad. di Gino SIROLA), UO., 1283–1284 (*A Halál lovai*, *Ádám, hol vagy?*, *Az eltévedt lovas*, *A Halál rokona*, *Lédával a bálban*).

³⁹ Luigi REHO, *Tre liriche di Andrea Ady*, Rassegna Danubiana, 1942/12, 419 (*A kék tenger partján* „Sulla riva del ceruleo mare”, *A magyar Messiások* „Messia magiario”, *Húnyhat a mághya* „Può spegnersi il rogo”).

1943. ismét kulcsfontosságú dátum: ebben az évben Ginetta Lusetti és Tóth Ágnes ajándékozta meg az olasz olvasókat egy Firenzében kiadott válogatással, melyben 52 fordítás segítségével szólaltatták meg Ady líráját.⁴⁰ A versek fele (27) először jelent meg olasz fordításban. A kötethez a római *La Cultura del mondo* folyóirat főszerkesztője, Leo Magnino írta az előszót hangsúlyozva, hogy „a modern magyar költészet egyik legjellegzetesebb alakja egészen biztosan Ady Endre. [...] Ady Endre a szimbolista mozgalomhoz tartozik: a szimbolizmus most már nemcsak egyszerű forma, hanem reakció a zsarnok és terméketlen normalizmus ellen, és a teljesen elhanyagolt humán értékek visszahódítását akarja jelenteni. Ady költészete csupán költészet akar lenni. Verseinek egyik legfontosabb jellemzője a kitartó erőfeszítés, melyet a humán intimitás teljes felfedezésére fordít. A költő próbára akarja tenni önmagát és az egész emberiséget, és ismereteit minden belső irányba el akarja mélyíteni. [...] És míg a költő a nemzeti irodalmi élet feltámadását sürgeti, az irodalom terén a költészetébe bevezetett új harmóniákon keresztül egy valódi forradalom képviselőjévé válik.”⁴¹ A rövid, kétoldalas előszó után az antológia az olasz vonatkozású *Nyárdélutáni hold Rómában* című verssel tárul az olvasó elé.

Az antológián kívül még két folyóiratban kerültek közlésre Ady-fordítások: A *Rassegna Danubiana* márciusi és májusi számában négy-négy, az *Il Meridiano di Roma* májusi számában pe-

⁴⁰ *Endre Ady. Liriche*, traduzione di Ginetta LUSETTI, Ágnes TÓTH, Firenze, Marzocco, 1943.

⁴¹ *UO.*, 3–4: „Una delle figure più caratteristiche della moderna poesia ungherese è certamente quella di Endre Ady. [...] Endre Ady appartiene alla corrente del simbolismo: simbolismo che non è più una semplice forma, bensì una reazione contro il normalismo tirannico e infecondo e vuole significare una riconquista dei valori umani completamente trascurati. La poesia dello Ady vuole essere solo poesia. Una delle note salienti delle sue liriche è lo sforzo costante che egli pone per una più completa scoperta dell'intimità umana. Il poeta vuole misurare se stesso e l'umanità intera, vuole approfondire, in ogni direzione interiore, la propria conoscenza. [...] E, mentre il poeta auspica una risurrezione nella vita poetica nazionale, si fa promotore di una vera e propria rivoluzione nel campo letterario, attraverso le nuove armonie che introduce nella poesia.”

dig két vers jelent meg.⁴² Ezután viszont egy hosszabb szünet következett egészen 1947-ig, amikor Pálincás László válogatásában a Kétnyelvű könyvtár sorozatában került a nyilvánosság elé egy harminc költeményből álló kötet.⁴³ A fordításcsokrot nem előzi meg semmiféle előszó vagy bekezdés, a tartalomjegyzék viszont jelzi a különböző Ady-kötetek címét, melynek alapján a kiadás összetétele a következő: *Új versek* 4, *Vér és arany* 10, *Az Illés szekerén* 4, *Szeretném, ha szeretnének* 2, *Minden-titkok versei* 1, *Menekülő élet* 4, *A magunk szerelme* 1, *Ki látott engem?* 1, *A halottak élén* 2, *Az utolsó hajók* 1 vers. 1947-ben még a Quaderni di poesia közölt egy, valamint a Pietro La Cuta szerkesztésében megjelent *Scrittori stranieri* („Külföldi írók”) három Ady-verset.⁴⁴

1948-ban Paolo Santarcangeli (1909–1995) írt egy hosszabb lélegzetvételű tanulmányt a modern magyar költészetéről a Quaderni internazionali IX. számában⁴⁵, az írás végén pedig ízelítésként saját maga tolmácsolt 7 verset. Elmélkedésében természetesen hosszabban is kitért Ady munkásságának fontosságára: „a magyar modern költészet alfáját és omegáját Ady Endre neve jelenti. A »magyarság« ismét új frigyre kelt Európával, és ez egy új ideológiát, egy szélesebb körű emberiséget hozott létre.”⁴⁶ A kö-

⁴² TERNAY Kálmán, *Amore e dolore nella poesia ungherese*, Rassegna danubiana, 1943/3, 62–63; Luigi REHO, *Quattro liriche di Andrea Ady*, Rassegna danubiana, 1943/5 (*Csak jönne más* „Solo un'altra venisse”, *Három őszi könnycsepp* „Tre lacrime autunnali”, *Léda a hajón* „Leda sulla nave”, *Tűztes seb vagyok* „Sono una ferita bruciante”), 177; *Il Meridiano di Roma*, 1943. május 16., VI.

⁴³ L. PÁLINCÁS (a cura di), *Ady Endre. Válogatott versek / Endre Ady. Poesie scelte*, Budapest, Bibliotheca, 1947, (Kétnyelvű könyvtár * Biblioteca bilingue).

⁴⁴ *Quaderni di poesie* (a cura di Luigi Reho), Monopoli, Dipalma, 1947; *Scrittori stranieri*, a cura di Pietro LA CUTE, Milano, 1947.

⁴⁵ Paolo SANTARCANGELI, *Poesia ungherese moderna*, Poesia (Quaderni Internazionali), IX, 1948, 217–224: 218–220; Uő., *Andrea Ady*, UO., 225–230 (*A mi gyerekiünk* „Il figlio nostro”; *Vörös szekér a tengeren* „Carro rosso sul mare”; *A Sion-hegy alatt* „Sotto il Monte Sion”; *A szamaras ember* „L'uomo dell'asino”; *Emlékezés egy nyár-éjszakára* „Ricordo d'una notte d'estate”; *A csillag-lovas szekereből* „Dal carro dei cavalli stellati”; *Vér: ős áldozat* „Sangue: sacrificio antico”).

⁴⁶ UO., 218: „L'alfa e l'omega della poesia ungherese moderna si esprime nel nome di Andrea Ady. La 'magiarità' entrò in un nuovo connubio con l'Europa, e questo generò una nuova ideologia, una umanità più larga.”

vetkezőkben így folytatja: „és páratlan képességgel tudta versbe foglalni a magyarság vállára nehezedő borzasztó terhet, a Kelet és Nyugat között való választását. [...] Így a »magyarság« új tudatra talált: Ady lelkében hordozta az összes társadalmi osztály történetét, e nép problémáit és sorsát, és a szenvedésig átélte ezt az alapvető ellentétet Európa és Ázsia között.”⁴⁷ Amikor pedig Ady tematikus újításáról ejt szót, a költő legmerészebb lépésének a pénz iránti megalázó, elfojthatatlan vágy versbe foglalását tartotta. A *Vörös székér a tengeren* című verset említve kijelenti, hogy „egy emberileg békés jövő, egy egyszerű és jó élet víziója sok versében marxista színezetet ölt.”⁴⁸ Santarcangeli ezenkívül még több olyan kijelentést is tett, melyek a későbbiekben még visszavisszatértek Ady olaszországi értékeléseiben, például, hogy a költő „folyamatos harcban áll Istennel”, „a halál rokonának érzi magát”, „a szegény Isten rokona”, illetve, hogy „A teljesen érett kötetekben: *A Magunk szerelmében* és a *Ki látott engemben* egy új kifejezőmód kezdődik. Ez már nem a latinos-franciás hang, hanem a tizenhetedik századi hitvallók kemény bibliai-kálvinista ritmusa: bonyolult strófákon átkígyózó hosszú mondatok, komor és fenéges zsoltáríró hang, mely eltér a racionalista és érzelmes századok kisszerű hangsúlyaitól.”⁴⁹ A figyelmes olvasó e sorok mögött viszont azonnal felismeri Szerb Antalt: „*A magunk szerelme* és a *Ki látott engem* magaslatán születik meg a késői Ady hangja. A rövid mondatokat hosszú, bonyolult, egész strófákon átkígyózó

⁴⁷ UO., 219: „E seppe cantare in modo impareggiabile il tremendo onere, gravante sui Magiari, della scelta fra Oriente ed Occidente. [...] La 'magiarità' prese così nuova coscienza: Ady portava nel suo animo la storia di tutte le classi sociali, la problematica e il destino di quel popolo, vivendo fino allo spasimo il contrasto fondamentale fra l'Europa e l'Asia.”

⁴⁸ UO., 219: „La visione di un avvenire umanamente pacificato, di una vita semplice e buona, arrossa di colorazioni marxistiche molti suoi versi (*Carro rosso sul mare*).”

⁴⁹ UO., 220: „Con le raccolte della piena maturità: *A Magunk szerelme* (*Il nostro proprio amore*, 1913), e *Ki látott engem* (*Chi mi ha visto*, 1914) inizia un nuovo modo d'espressione. Non più il tono latino-francese, ma il duro ritmo biblico-calvinista dei confessori secenteschi: frasi lunghissime, serpeggianti attraverso strofe complicate, cupa e solenne voce da salmista che trascende i petulanti accenti dei secoli razionaleggianti o sentimentali.”

mondatok váltják fel. A gondolat, amely itt kifejezésért küzd, mélyről jött és komplikált, nem férne el plasztikus képekben és rövid mondatokban. Elmarad minden lágyság, minden poentírozás és minden szép latinos-franciás hang. A biblia és a XVI. századi kálvinista költészet az egyetlen irodalmi hatás, ami megmarad. A késői Ady stílusa komor és fenséges, mint Miltoné, mintha a zsoltáros századok küzdelme újulna ki, és nyom nélkül vonultak volna el a kisszerű, racionalista és érzelmes századok.”⁵⁰

1948-ban még a *La Caravella* február–márciusi számában került közlésre egy Ady-vers, majd 1949-ben az *Errante-Mariano* féle antológiába került be hat.⁵¹ 1950-ben a torinói *Convivium* tett közzé egy verset, illetve Folco Tempesti ebben az évben adta ki a *Lirici ungheresi* („Magyar költők”) című antológiáját, melyben 31 Ady-versnek biztosított helyett.⁵² Tempesti értékelésében ott rejtőzik az utalás Baudelaire *Les Paradises Artificiels* című munkájára, amikor ezt állítja: „[...] költészetében korunk kevés mesterséges paradicsoma és égető pokla lélegzik és gyűlik össze”.⁵³ Valójában erre a rokonságra korábban már Sík Sándor mutatott rá.⁵⁴

⁵⁰ SZERB Antal, *Magyar irodalomtörténet, I-II*, Kolozsvár, Erdélyi Szép mívés Céh, 1934, Bp., Magvető Könyvkiadó, 1995, 445.

⁵¹ *La Caravella*, 1948. febr. 29 – márc. 15.; *Orfeo: il tesoro della lirica universale interpretato in versi italiani*, a cura di Vincenzo ERRANTE e Emilio MARIANO, Firenze, Sansoni 1949.

⁵² *Convivium* (Torino), 1950/5–6, 741; Folco TEMPESTI, *Lirici ungheresi*, scelti e tradotti da Folco Tempesti con introduzione e note, Firenze, Vallecchi Editore, 1950, 147–154, 155–196.

⁵³ *UO.*, 154: „[...] nella sua lirica respirano e si addensano i pochi paradisi artificiali e gli scottanti inferni dell’epoca nostra.”

⁵⁴ SÍK Sándor, *Gárdonyi, Ady, Prohászka: Lélek és forma a századforduló irodalmában*, Bp., 1929; vö. VEZÉR Erzsébet, *Ady Endre élete és pályája*, Gondolat, Bp. 1977², 177: „Mindez filológiai is kétségtelenné teszi, hogy Ady a *Mesterséges Paradicsomokat*, vagy abból szemelvényeket, de legalább Gautier Baudelaire-tanulmányát feltétlenül jól ismerte. Másrészt pedig az is bizonyosnak látszik, hogy nyelvi nehézségek miatt a szimbolista költőket ekkor még rendszeresen nem olvasta. Már Sik Sándor is észrevette, hogy feltűnő a rokonság a *Mesterséges Paradicsomok* és Ady költői módszere között.”

1951-ben még a *Panorama della poesia mondiale* („A világeköltészet panorámája”) című antológiában szerepel Ady, ez alkalommal három versével.⁵⁵

1953-ban Umberto Albini (1923–2011) szentelt néhány oldalt Ady értékelésének és hét versfordításának a Belfagor folyóirat hasábjain.⁵⁶ Állítása szerint „Ady mint ember magában hordozza az átkozott költők tulajdonságait”, ő az „ige heroldja”. Majd a kígyózó, hosszú mondatok kapcsán Albini is Szerb Antalt idézi, fordítja le tulajdonképpen szóról szóra.⁵⁷ Elmélkedésében ismét ott találjuk az utalást a *Mesterséges paradicsomokra*: „Nem rémálom a mesterséges paradicsomokból vagy hátborzongató fantázia: a sors kihívására Ady, kortárs próféta, aki az antik Ezékiellel együtt ismétli, hogy „...A föld rakva vérnek ítéletivel és a város rakva álnoksággal... Békességet keresnek, de nem léssen. Egy romlás a másokra jó...”, még egyszer hősiezen felel az emberi és magyar fájdalmát a megváltás józan fegyverévé téve.”⁵⁸

Ezután 1954-ben már csak Paolo Santarcangeli közölt hat fordítást a Corvina oldalain⁵⁹, majd néhány év szünet következett. A magyar irodalom és kultúra iránt az ’56-os forradalom után nőtt meg ismét az érdeklődés, és ennek következtében ismét egymást követve jelentek meg az antológiák és a különféle válogatások. 1957-ben Folco Tempesti egy új antológiával jelentkezett *Le più belle pagine della letteratura ungherese*⁶⁰ („A magyar iro-

⁵⁵ *Panorama della poesia mondiale*, a cura di Massimo SPIRITINI, Fratelli Bocca, Milano, 1951, 277–278 (*A föl-földobott kő; A halál rokona; A Jézuska tisztelőtére*).

⁵⁶ Umberto ALBINI, *Sopravvivenza di Ady*, Belfagor, 1953. jan. 31, 84–89.

⁵⁷ UO., 88: „Il ritmo diventa duro, da confessore secentesco, morbidezza e punteggiatura scompaiono dinanzi a frasi serpeggianti e poco plastiche: il linguaggio maestoso alla Milton prende il posto dei facili ritmi latino-francesi.”

⁵⁸ UO., 89: „Non è incubo da paradisi artificiali o fantasia macabra: alla sfida del destino Ady, profeta contemporaneo che ripete coll’antico Ezechiele ‘La terra è colma della pienezza del sangue e la città rigurgita di falsità... Cercano la pace, ma non ci sarà pace. Una distruzione segue l’altra’, ancora una volta risponde eroicamente, facendo del suo dolore d’uomo e di ungherese arma lucida al riscatto.”

⁵⁹ Paolo SANTARCANGELI, *Liriche di Andrea Ady*, Corvina, 1954, 21–24.

⁶⁰ *Le più belle pagine della letteratura ungherese*, a cura di Folco TEMPESTI, Milano, Nuova Accademia Editrice, 1957, 135–149.

dalom legszebb oldalai”) címmel, amely többek között 19 Petőfi- és 17 Ady-verset tartalmaz. Ady művének olaszországi recepcióján ugyanakkor ez az antológia nem változtat, hiszen a fordításokat már az 1950-es kiadás is tartalmazta. Ugyanebben az évben jelent meg Giorgio Jónás Ady-válogatása is 36 költeménnyel.⁶¹ A következő évben Attilio Bertoluccio gondozásában látott napvilágot egy újabb nemzetközi antológia, mely szintén tartalmaz két Ady-fordítást (*Kisvárosok őszi vasárnapjai* és *Álmodik a nyomor*).⁶²

1959-ben került az olvasók kezébe Dallos Marinka és Gianni Toti *Poeti ungheresi. Sandor Petőfi, Endre Ady, Attila József* című kötete, melyben 25 Ady-verset tolmácsoltak az olasz közönség felé.⁶³ A fordítók szerint e három magyar költő műve példásan megfelelt „a forradalmi irodalmi kritikának”, és a kötet célja, hogy „felsoroljon néhány javaslatot egy a forradalmi költészetéről szóló diskurzushoz, mely ma a lehető legaktuálisabb, amit a költészet sorsáról el lehet mondani.”⁶⁴ Adyról megállapították, hogy tőle csak kevés „átkozott” vagy „baudelaire-i” vers ismeretes.

1960-ban került nyomtatásra még egy antológia a magyar költészetből, mely 14 Ady-fordítást tartalmaz, és melyről Szabó György írt recenziót a *Nagyvilág*-ban.⁶⁵ A kötet egyik szerkesztője

⁶¹ Giorgio JÓNÁS, *Ady*, Liguria (Genova), 1957.

⁶² *Poesia straniera del Novecento*, a cura di Attilio BERTOLUCCI, Milano, Garzanti, 1958, 764–769.

⁶³ *Poeti ungheresi. Sandor Petőfi, Endre Ady, Attila József*, traduzione e introduzione di DALLOS e TOTI, Milano, Edizioni Avanti!, 1959.

⁶⁴ *UO.*, 14: „[...] enucleare alcune suggestioni per un discorso sulla poesia rivoluzionaria, il più attuale oggi che si possa tentare sui destini della poesia.”

⁶⁵ *Poesia ungherese del Novecento*, a cura di Mario DE MICHELI, Eva ROSSI, Milano, Schwarz, 1960, 45–62 (*Bevezetés* 21–42). A kötetben bemutatott költők: Ady Endre, Babits Mihály, Tóth Árpád, Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes, Füst Milán, Várnai Zseni, Kassák Lajos, Juhász Gyula, József Attila, Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Mécs László, Radnóti Miklós, Balázs Béla, Fodor József, Erdélyi József, Sinka István, Áprily Lajos, Jékely Zoltán, Jankovich Ferenc, Hollós Korvin Lajos, Benjámín László, Zelk Zoltán, Képes Géza, Bóka László, Berda József, Kuczka Péter, Weöres Sándor, Juhász Ferenc, Gereblyés László, Lator László, Mezei András, Garai Gábor, Györi Imre. Lásd: SZABÓ György, *Olasz antológia a XX. századi magyar költészetéről* (Mario De Micheli – Eva Rossi, *Poesia ungherese del Novecento*), *Nagyvilág*, 1962/7, 772.

az író és művészetkritikus Mario De Micheli (1914–2004) volt, míg a bevezetést Eva Rossi írta és a következőkkel zárta: „Véleményünk szerint, ami világosan látszik, az az alapvető tény, hogy egy olyan ezeréves hagyománnyal rendelkező, társadalmi ihletésű irodalomban, mint a magyar, párbeszédűkkel a költők kiegészítik egymást egyetlen individuális lelket, a nemzet lelkét alkotva.”⁶⁶

1960-ban került az olvasók elé az egyik legkiemelkedőbb olasz irodalmi folyóirat, az *Il Ponte* magyar száma, és benne Paolo Santarcangeli írása a modern magyar költészetéről⁶⁷ és Ady-versekkel⁶⁸. A folyóirat egy szerkesztőségi köszöntővel (*Saluto agli ungheresi* „Üdvözet a magyaroknak”) indul. A kötet első része történelmi, gazdasági témájú írásokból tevődik össze, míg a második része Santarcangeli két tanulmányával kezdődik (az első a magyar prózát kívánja bemutatni), majd számos magyar szerzőtől (Molnár Ferenc, Ady Endre, Karinthy Frigyes, Babits Mihály, Tamási Áron, Kosztolányi Dezső, Déry Tibor, Cs. Szabó László, Füst Milán, Illyés Gyula, Radnóti Miklós, József Attila, Mécs László, Kovai Lőrinc, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor, Pap Károly, Gömöri György, Márai Sándor) tolmácsol műveket.

1961-ben az Emilio Mariano gondozásában megjelent antológia *Italia dei poeti* („A költők Itáliája”) és a ferrarai Universitas estensis közölt három-három Ady-verset.⁶⁹

1962-ben Paolo Santarcangeli egy újabb antológiával jelentkezett: *Lirica ungherese del '900* („A 900-as évek magyar költésze-

⁶⁶ *Poesia ungherese del Novecento*, a cura di Mario DE MICHELI – Eva ROSSI, Milano, Schwarz, 1960, 42: „Ciò che apparirà evidente, crediamo, è il fatto fondamentale che in una letteratura di ispirazione sociale per tradizione millenaria come quella ungherese, i vari poeti si completano nel loro dialogo [...] di una sola anima individuale: l'anima della nazione.”

⁶⁷ Paolo SANTARCANGELI, *La poesia ungherese moderna*, *Il Ponte*, 1960. ápr.–máj., 624–639.

⁶⁸ *Uo.*, 659–662.

⁶⁹ *Italia dei poeti*, a cura di Emilio MARIANO, Nuova Accademia, Milano, 1961, 238–240; Universitas estensis, 1961. január, 4 (*A föl-földobott kő; Új vizéken járok; A magyar messiások*).

te”).⁷⁰ A kötet, melynek bevezetése a XII–XVIII. rész kivételével jelentős mértékben hasonlít az 1948-as és az 1960-as tanulmányokra, ismételten 14 Ady-verset tartalmaz. Mielőtt azonban folytatnánk Santarcangeli munkásságával, meg kell említenünk Paolo Ruzicska magyar irodalomtörténetét, a *Storia della letteratura ungherese* című olvasókönyvet, mely 1963-ból.⁷¹ Santarcangeli 1964-ben először adott ki Olaszországban egy több mint 100 (pontosan 127) Ady-versből álló válogatást a milánói Lerici kiadó gondozásában.⁷² A kötet bevezetésében Santarcangeli bemutatja a költő személyiségét, életét, költészetét és prózáját, de az újságíró és politikus Adyról is ír. Megosztja olvasóival a válogatás kritériumait, és szól annak terjedelméről (372). Az antológiáról többek között Gianni Toti közölt egy recenziót a L’Unità 1964. június 3-i számában⁷³, melyben arra hívta fel a figyelmet, hogy a válogatás talán akaratlanul, de mégis hűtlen képet nyújt Ady személyiségéről, mivel elsősorban a költő misztifikáló hangnemét, esztétizáló vonásait helyezi előtérbe, és „ebben az árnyékokkal teli és puha atmoszférában végül a szimbolista, kétségbeesett szerelmes verseinek vagy a gúnyos és csípős vallásos könyörgéseinek a jelentéseit is deformálja.”⁷⁴ Toti véleménye szerint a kisebb-nagyobb válogatások helyett, melyeket a kiadók pazar és raffinált megjelenésű, drága kötetekbe szerkesztenek, inkább a teljes életművet kellene kiadni, esetleg kissé gazdaságosabb minőségben. Toti szomorúan állapította meg egyrészt, hogy Adyt Olaszor-

⁷⁰ *Lirica ungherese del '900*, introduzione e traduzione di Paolo SANTARCANGELI, Parma, U. Guanda, 1962, 3–22.

⁷¹ Paolo RUZICKA, *Storia della letteratura ungherese*, Nuova Accademia editrice, Milano, 1963.

⁷² Endre ADY *Poesie*, prefazione, traduzione, nota e bibliografia a cura di Paolo Santarcangeli, Milano, Lerici, 1964.

⁷³ Gianni TOTI, *Una ricca antologia del grande poeta Endre Ady giacobino ungherese della Comune*, L’Unità, 1964. jún. 3.

⁷⁴ UO.: „Ma è la scelta delle poesie che, involontariamente si presuppone, ha tradito in notevole misura la personalità di Endre Ady, facendone prevalere, a una lettura ri-creativa italiana, gli accenti misticheggianti, rivelandone piuttosto le pieghe estetizzanti e, in questa atmosfera umbratile e morbida, finendo per deformare anche i significati delle sue disperate poesie simboliche d’amore o delle sarcastiche e sferzanti invocazioni religiose.”

szágban úgy ismerik, mint egy Baudelaire-t és Verlaine-t visszhangzó költőt, másrészt, hogy a szerinte legfontosabbnak tartott jakobinus és forradalmi versek (*Fölszállott a páva; Egy jövő költő; Új várak épültek; Dózsa György unokája; A jövődő fehérei; Az én hadseregem; Történelmi lecke fiúknak; Magyar jakobinus dala; Álmodik a nyomor; Új vizéken járok; Strófák május elsejére; A bélyeges sereg; Csák Máté földjén*) nem kerültek be a válogatásba. A kötet megjelenése után jó néhány évig nem látott napvilágot jelentősebb fordításcso-
kor⁷⁵, külön említésre Tolnai Gábor⁷⁶ tanulmánya érdemes, melyben elsősorban Santarcangeli válogatásával és ennek kritikáival, recenzióival foglalkozik.

1974-ben Paolo Santarcangeli *Vér és arany*⁷⁷ címmel ismét közreadta a előző kötet második, javított kiadását, mely 129 költeményt tartalmaz, vagyis az előző válogatáshoz képest csak két újabb verssel bővült: *Verklő vigadozás zsoltára* „Salmo della lietezza penitente” és *Bajvívás volt itt: az ifju Minden* „Qui ci fu un duello: il giovane Tutto”.

Ezután az Ady-centenárium következtében lendült fel ismét az érdeklődés a költő munkássága iránt⁷⁸: *La lingua e la cultura ungherese come fenomeno areale* („A magyar nyelv és kultúra, mint areális jelenség”) címmel 1977. november 8–10-e között Andrea Csillaghy szervezésében került megrendezésre egy konferencia, melynek befejező, VI. ülését a résztvevők Ady Endre emlékének

⁷⁵ Lásd: Il Ponte, 1965/8–9, 1177–1178 (*A megnőtt élet, Intés az Őrzőkből* Caterina Tropea fordításában); *La nostra civiltà*, a cura di R. Marchese, S. Paolucci, M. Visani, La Nuova Italia, Firenze, 1965.

⁷⁶ TOLNAI Gábor, *I grandi poeti ungheresi nell'Italia di oggi = Italia ed Ungheria: Dieci secoli di Rapporti Letterari*, a cura di Mátyás HORÁNYI e Tibor KLANICZAY, Bp., 1967, 360–367.

⁷⁷ *Endre Ady. Sangue e oro*, a cura di Paolo SANTARCANGELI, Milano, Ed. Accademia, 1974.

⁷⁸ Időközben a következő folyóiratokban jelentek meg fordítások Claudio Mutti által: *Ungheria d'oggi*, 1972/6, 56–60 (8 Ady-vers: *E néhány dalban...*, *Fuimus*, *A könnyek asszonya*, *Az utolsó mosoly*, *A szerelmesek holdja*, *Elfogyini az ölelésben*, *A rém-mesék uhujja*, *Őrizem a szemedet*); *La cultura nel mondo*, 1974/1, 47–49 (3 Ady-vers).

szentelték.⁷⁹ A konferenciakötet – a benne lévő Ady-tanulmányokkal – viszont csak 1981-ben láthatott napvilágot.⁸⁰ 1977-ben jelent meg az *Arion. Almanach international de poésie* 10. száma is, mely szintén megemlékezett Ady-ról, és az évforduló alkalmából összesen 8 fordítást közölt.⁸¹ Ezeken kívül a római „Ungheria d’oggi”, „Carte segrete” és „Notizie ungheresi”⁸² folyóiratokban emlékeztek meg Adyról⁸³: az elsőben 12 (Santarcangeli, Toti, Szabó, Ruspanti), a másodikban 1 (Dallos-Toti: *A magyar Messiások*) és a harmadikban 15 fordítás jelent meg Paolo Santarcangeli, valamint Gianni Toti és Marinka Dallos tolmácsolásában⁸⁴.

1978-ban Umberto Albini 36 verset tolmácsol⁸⁵; valamint Kerényi Ferenc előszavával és válogatásában, Paolo Santarcangeli fordításában a Kulturális Kapcsolatok Intézete adott ki egy 21

⁷⁹ Umberto ALBINI, *Le scoperte di Ady*; HUBAY Miklós, *Ady Duna-tája*; SIKOS Anna, *Problemi di traduzione della poesia di Ady*; Paolo SANTARCANGELI, *Retta valutazione di Ady nella sua figura di poeta e di pubblicita*; MERÉNYI Ferenc, *Ruolo dell’architettura nella vita intellettuale ungherese dell’epoca di Ady*.

⁸⁰ Győző SZABÓ, *Il paesaggio italiano ritratto dagli scrittori ungheresi*; Paolo SANTARCANGELI, *Commemorazione di Andrea Ady*; Umberto ALBINI, *Le scoperte di Ady*; Ferenc MERÉNYI, *Il ruolo dell’architettura nella vita intellettuale dell’epoca di Ady = La lingua e la cultura ungherese come fenomeno areale*, Atti del III Convegno Interuniversitario degli Studiosi di Lingua e Letteratura Ungherese e di Filologia Finno-Ugrica (Ca’ Foscari, 8–11. novembre 1977), a cura di Andrea CSILLAGHY, Venezia, Università degli Studi 1981, 289–307: 293; 309–315; 319–325; 327–337.

⁸¹ *Arion. Almanach international de poésie*, 1977/10, (Dallos-Toti: *A magyar Messiások*; Páris, *az én Bakonyom*; *A magyar ugaron*; *Az eltévedt lovas*; *E nagy tivornyán*; *Üdvözlét a győzőnek*; *Vér és arany*; Ruspanti: *Nyárdélutáni hold Rómában*).

⁸² *Endre Ady, cento anni dopo (1877-1977)*, Numero speciale di *Notizie ungheresi*, 1977/ 84.

⁸³ *Ungheria d’oggi*, 1977/7–8, 18–24; *Carte segrete*, 1977/37–38, 42; *Notizie ungheresi*, 1977/84, 59–75.

⁸⁴ Dallos–Toti: *A bélyeges sereg*; *A május: szabad*; *Csák Máté földjén*; *Hárman a mezőn*; *Nyárdélutáni hold Rómában*; *Proletár fiú verse*; *Sóbajtás a hajnalban*; Santarcangeli: *A csillagok csillaga*; *A halál rokona*; *A magyar ugaron*; *Az anyám és én*; *Mi urunk: a Pénz*; *Sappho szerelmes éneke*; *Sem utódja, sem boldog őse*; *Vér és arany*.

⁸⁵ *Poesie / Endre Ady*, a cura di Umberto ALBINI, Milano, Guanda, 1978.

verset tartalmazó füzetecskét Ady emlékére.⁸⁶ Majd több mint tíz év telt el jelentősebb Ady-fordítás megjelenése nélkül. 1989-ben három Ady-vers került közlésre a *Poesia tedesca e austriaca, poesia ungherese, poesia romena, poesia neogreca* („Német és osztrák költészet, magyar költészet, román költészet, újjörög költészet”) című antológiában⁸⁷: *Halál a síneken; Sem utódja, sem boldog őse; Elbocsátó szép üzenet.*

1990-ben Amedeo Di Francesco jelentetett meg egy válogatást az 1900-as évek magyar költészetéből *Poeti ungheresi del Novecento* („A ’900-as évek magyar költői”) címmel, mely három Ady-verset tartalmaz Kőszegi Marta fordításában.⁸⁸ A kötet 18 verset tolmácsol az alábbi szerzőktől: Ady, Babits, Juhász, Kosztolányi, József, Radnóti, Szabó, Illyés, valamint Pilinszky. Előszavában Di Francesco így ír: „Ady, a magyar költészet első nagy képviselője, természetesen írt egyetemes értékű költeményeket, de mint a ’800-as évek második felében élő költőéké, az ő műve is lényegében egocentrikus. Költői énje azonban lehet az univerzum egy zengő visszhangja is, mely sokkal közelebb áll az expresszionisták kollektív énjéhez, mint egy Baudelaire vagy Verlaine szubjektivitásához: talán nem járunk messze az igazságtól, amikor Adyban a szimbolizmus második felének egyik képviselőjét látjuk, és nevét Rilke, Verhaeren vagy Blok mellé soroljuk.”⁸⁹

⁸⁶ Endre Ady 1877–1919, prefazione e selezione delle opere dr. Ferenc KERÉNYI, traduzione delle poesie Paolo Santarcangeli, Istituto per le relazioni culturali, 1978.

⁸⁷ *Poesia tedesca e austriaca, poesia ungherese, poesia romena, poesia neogreca*, a cura di Ida PORENA et al., Roma, Lucarini, 1989 (A kötet a következő magyar szerzőktől tartalmaz műveket: Ady, Babits, Juhász, Kosztolányi, József, Radnóti, Szabó, Illyés, Pilinszky).

⁸⁸ *Poeti ungheresi del Novecento*, a cura di Amedeo DI FRANCESCO, traduzione di Marta KOSZEGI, Roma, Lucarini, 1990. Adytól három versre esett a választás: *Halál a síneken, Sem utódja, sem boldog őse, Elbocsátó szép üzenet.* Ugyanabban az évben jelent meg Armando GNISCI tanulmánya is: *Amore e tempo nella poesia di Endre Ady* (Szerelem és idő Ady Endre költészetében = *Venezia, Italia e Ungheria tra decadentismo e avanguardia*, a cura di Zsuzsa KOVÁCS, Péter SÁRKÖZY, Budapest, Akadémiai, 1990, 267–279).

⁸⁹ *UO.*, viii–ix: „Ady, primo grande rappresentante della poesia ungherese moderna, ha certamente scritto poesie che hanno anche valore universale: ma,

1994-ben Roberto Ruspanti nyújtotta át az olvasók számára Ady-monográfiáját⁹⁰ a Rubettino kiadó gondozásában.⁹¹ A monográfia első részében a szerző hét fejezetben a költő Adyt mutatja be, a második részben pedig újságírói tevékenységéről nyújt átfogó képet. Ruspanti a harmadik részben harminc vers fordítását közli, melyből 17 először jelent meg olaszul (külön figyelemre érdemes, hogy nyolc művet a *Versek* című kötetből válogatott, egyet a *Zsengékből* és kettőt a köteten kívüli költemények közül). A negyedik rész egy igen széleskörű és könnyen áttekinthető bibliográfiával zárja a kötetet, mely bemutatja a legfontosabb magyar és olasz nyelvű szakirodalmat, illetve az olasz fordításokat tartalmazó antológiák, folyóiratok stb. gazdag választékát.

1997-ben látott napvilágot az *Amore e libertà. Antologia di poeti ungheresi* („Szerelm és szabadság. Magyar költők antológiája”) Marta Dal Zuffo és Sárközy Péter gondozásában.⁹² A tíz Ady-

come nei poeti della seconda metà dell'Ottocento, la sua opera è essenzialmente egocentrica. Il suo io poetico, comunque, può essere anche un eco sonoro dell'universo, molto più vicino all'io collettivo degli espressionisti che alla soggettività di un Baudelaire o di un Verlaine: e forse non si è lontani dal vero quando si vede in Ady un rappresentante della seconda fase del simbolismo e si accosta il suo nome a quelli di Rilke, Verhaeren o Blok.”.

⁹⁰ Roberto RUSPANTI, *Endre Ady. Coscienza inquieta d'Ungheria*, Rubettino, Soveria Mannelli, 1994.

⁹¹ 1993-ban látott napvilágot Marinella D'Alessandro tanulmánya: D'ALESSANDRO, *Il paese-traghetto. L'Ungheria di Ady in Ungheria: isola o ponte?*, Atti del Convegno del Centro Interuniversitario per gli Studi Ungheresi in Italia, Roma 16–18 Ottobre 1990, Accademia d'Ungheria, Università di Roma „La Sapienza”, a cura di Rita TOLOMEO, Periferia, 1993, 119–129. Még 1989-ben Gianpiero Cavaglia írt Ady *Ismeretlen Korvin-kódex margójára* (1905) című cikkéről a komország-metaphora kapcsán, lásd: Gianpiero CAVAGLIA, *Fuori dal ghetto. Questione ebraica e letteratura nell'Ungheria della svolta del secolo*, Roma, Carucci, 1989, 152–153. Marinella D'Alessandro ezt a témát mélyíti el az idézett írásában.

⁹² *Amore e libertà. Antologia di poeti ungheresi*, a cura di Marta DAL ZUFFO e Péter SÁRKÖZY, Lithos editrice, Roma 1997 (a tíz fordításból az utolsó három számít csak újnak, a másik hétnek már voltak létező olasz verziói: *Új vizeken járok*; *A Hortobágy poétája*; *Góg és Magóg fia vagyok én*; *Ifjú szívekben élek*; *A fekete zongora*; *A Hadak útja*; *Nekünk Mobács kell*; *A muszáj Herkules* „Ercole per forza”; *Élégedetlen ifju panasza* „Lamento di un giovane insoddisfatto”; *Gőzösről az Alföld* „La pianura vista dalla locomotiva a vapore”).

fordítást tartalmazó kötet Sárközy Péter előszavával⁹³ kezdődik, melyben e szavakkal mutatja be a kötetet: „kevesebb mennyiségben tartalmazza azoknak a költőknek a műveit is, akik már több kiadásban is hozzáférhetőek, mint például Balassi Bálint – akit nemrég A. Nuzzo fordított le – és a nagy klasszikusok, mint Petőfi, Ady, Kosztolányi, József, Illyés, Radnóti és Pilinszky: tőlük csak olyan versek szerepelnek, melyek a többi antológiából hiányoznak –, mint például Petőfi antifeudális és monarchiaellenes versei, az idős Arany nagy énekei, József „medáliái” vagy Kosztolányi boldog, szomorú dalai.”⁹⁴

1999-ben újra kiadásra került Dallos Marinka és Gianni Toti *Poeti ungheresi. Sandor Petőfi, Endre Ady, Attila József* című kötetének második kiadása *La grande triade della poesia rivoluzionaria ungherese. Petőfi, Ady, József* („A magyar forradalmi költészet nagy triászja: Petőfi, Ady, József”) címmel.⁹⁵

2002-ben Brian Stefen Paul és Paolo Tellina nyújtott át az RSU lapjain egy kis csokor fordítást az olasz nyelvű olvasóknak, köztük egy Ady-verssel.⁹⁶ 2007-ben Amedeo Di Francesco *La malia di un sogno disturbato: Pest nella letteratura ungherese*⁹⁷ („Egy megzavart

⁹³ Az előszó megjelent a Rivista di Studi Ungheresi 12. számában is: Péter SÁRKÖZY, *Antologia di poeti ungheresi di sette secoli*, RSU, 1997/12, 97–101.

⁹⁴ UO., 10: „e vi figurano in quantità ridotta anche le opere di quei poeti che sono accessibili già in diverse edizioni, così Bálint Balassi – recentemente tradotto da A. Nuzzo – e i grandi classici come Petőfi, Ady, Kosztolányi, József, Illyés, Radnóti e Pilinszky: di questi compaiono solamente poesie assenti nelle altre antologie – come le poesie antifeudali e antimonarchiche di Petőfi, le grandi canzoni di Arany vecchio, i „medaglioni” di József o le canzoni tristi-felici di Kosztolányi.”

⁹⁵ *La grande triade della poesia rivoluzionaria ungherese: Petőfi, Ady, József*, a cura di Gianni TOTI, con saggio introduttivo di P. Sárközy, Roma, Fahrenheit 451, 1999. A második kiadás elé szánt, és a korábbi előszót helyettesíteni kívánó teljes előszó szövegét lásd Péter SÁRKÖZY, *La „Linea Petőfi-Ady-József” nella cultura ungherese*, RSU 1993, 57–63.

⁹⁶ Brian Stefen PAUL, *I messia ungheresi* = Brian Stefen PAUL, Paolo TELLINA, *Scelta di poesie ungheresi*, RSU 2002, 65.

⁹⁷ Amedeo DI FRANCESCO, *La malia di un sogno disturbato: Pest nella letteratura ungherese* = *Le capitali nei paesi dell’Europa centrale e orientale: centri politici e laboratori culturali*, Atti del Convegno Internazionale di Studi, Napoli, 3–5 marzo 2005, a

alom bővölete: Pest a magyar irodalomban”) című tanulmányában Pest szerepét illusztrálta a magyar irodalomban a ’800-as évek elejétől a ’900-as évek első feléig. Az írás harmadik, befejező részében Ady olaszországi recepciójának története során először a szerző lefordította és elemezte *A Duna vallomását*.⁹⁸

Összegzésként elmondható, hogy összesen több mint 300 versnek (317) létezik olasz fordítása⁹⁹, és a legtöbbet fordított költemény *A halál rokona*. Ez utóbbit tíz fordító (R. A., Brelich, Sirola, Nicosia–Tóth, Lusetti–Tóth, Tempesti, Spiritini, Santarcangeli, Jónás, Dallos–Toti) átültetésében 17 különböző folyóiratban/antológiában (1921-től 1977-ig) olvashatjuk olaszul. Ezt követi a *Sem utódja, sem boldog őse* című vers, melyet 1936-tól 1990-ig nyolc fordító tolmácsolt (Hankiss, Linari, Lusetti–Tóth, Tempesti, Dallos–Toti, De Micheli–Rossi, Santarcangeli, Porena, Koszegi). Öt olasz verzióval a harmadik helyen hat költemény található: *A magyar Messiások; A föl-földobott kő, Az Úr érkezése; Húnyhat a máglya; Nyárdélutáni hold Rómában*, valamint az *Új vizéken járok*.

A konferencia tárgyát képező *Kocsi-út az éjszakában* című versnek eddig még egyetlen olasz nyelvű fordítása sem létezik, jelezvén, hogy Ady Endre összes versei teljes fordításának hiánya is példa arra, hogy „Minden Egész eltörött / Minden láng csak részekben lobban”.

cura di Michaela BÖHMIG, Antonella D’AMELIA, Napoli, M. D’Auria Editore, 2007, 31–56.

⁹⁸ Lásd még: Amedeo DI FRANCESCO, *L’Ungheria e i vaticini di Endre Ady = La fine della Grande Ungheria fra rivoluzione e reazione [1918–1920]*, a cura di Alberto BASCIANI, Roberto RUSPANTI, Trieste, Beit, 2010, 15–42.

⁹⁹ A fordítások száma kötetenként a következő: *Új versek*: 39, *Vér és arany*: 67, *Az Illés szekerén*: 43, *Szeretném, ha szeretnének*: 38, *A minden-titkok versei*: 30, *A menekülő élet*: 9, *Margita élni akar*: 0, *A magunk szerelme*: 9, *Ki látott engem?*: 11, *A halottak élni*: 28, *Az utolsó hajók*: 16, *Versek*: 17, *Még egyszer...*: 6, *Zsengék*: 1, *Köteten kívül megjelent versek*: 3.

TARTALOM

ADY ENDRE: <i>Kocsi-út az éjszakában</i>	9
LÁNG GUSZTÁV: Előhang	11

KOCSI-ÚT

MARKÓ BÉLA: Kocsi-út a magyar költészetben	17
LÁNG GUSZTÁV: Érmindszent, a jelentésses táj	27
MEZŐSI MIKLÓS: Emlékezik vagy jósol a költő a kocsi-úton? Kassandra és Ady látomásai: a széttöredezettől a tiszta költői beszédig	35
FELSZEGHI SÁRA: „Utána mintha jajszó szállna” Alkotás és betegségélmény Adynál	53
DOBOS MARIANNE: Menny és pokol között. Ady Endre és a földre hozott tűz	57
NAGY J. ENDRE: Ady Endre protestáns forradalmisága	63
CS. VARGA ISTVÁN: A „Minden F.gész” értelme	83
KABDEBŐ LÓRÁNT: A <i>Megdicsőült éj</i> és <i>Az éjszaka zenéje</i> . Ady Endre Schönberg és Bartók között	94
ÁSVÁNYI ILONA: Kocsi(ká)zás éjszaka (üj)holdfényben. Csontváry Kosztka Tivadar: <i>Sétakocsizás újholdnál</i> <i>Athénban</i> – Ady Endre: <i>Kocsi-út az éjszakában</i>	98
ARANY ZSUZSANNA: Pokoljárás és megváltás. Gondolatok Ady Endre <i>Kocsi-út az éjszakában</i> című verséhez	113

VERS

NYILASY BALÁZS: Miért szép a <i>Kocsi-út az éjszakában?</i>	123
HARKAI VASS ÉVA: Az Ady-vers és a kánon	129
FARAGÓ KORNÉLIA: A törés helye és a töredékesség ideje ...	138
VISY BEATRIX: Minden egész el-tö-rött. Az én- és a létmegértés kísérlete. Ady Endre: <i>Kocsi-út az éjszakában</i>	148
MEKIS D. JÁNOS: Hiányszimbolika Ady Endre: <i>Kocsi-út az éjszakában</i>	156
PATÓCS LÁSZLÓ: A kivonulás mint utazásmodell Ady Endre: <i>Kocsi-út az éjszakában</i>	169
HERCZEG ÁKOS: Szövegközöttség és szubjektivitás Ady <i>Kocsi-út az éjszakában</i> című versében	174
IMRE LÁSZLÓ: Inkonzisztens világélmény – inkongruens képalkotás	186
BONDÁR ZSOLT: Az írás első száma	196
VÉGGI BALÁZS BÉLA: Félelmek és szimbólumok Ady Endre <i>Kocsi-út az éjszakában</i> című költeményében.	200
SIPÓCZNÉ MIGLIERINI GUIDITTA: A létezés szomorúsága. Látásmódok és térreferenciák a <i>Kocsi-út az éjszakában</i> című költeményben	204
SÁGI VARGA KINGA: Az eleven mauzóleum Ady Endre: <i>Kocsi-út az éjszakában</i>	218
FINTA GÁBOR: Az érzékelés szomorúsága	223
PAP KINGA: Posztmodern apokalipszis	231
KOVÁCS KRISTÓF ANDRÁS: Világképek, áttűnések	241

MÁSOK

ANTONIO DONATO SCIACOVELLI: <i>Kocsi-út</i> az emberélet útjának felén	253
PAPP JUDIT: Ady olaszországi fortunájáról	257

SZ. TÓTH GYULA: A semmi kocsiján. Tűnődések a <i>Kocsi-út az éjszakában</i> francia fordításait forgatva	281
V. GILBERT EDIT: A modernitás emblémája	291
GEROLD LÁSZLÓ: Fordítás, újraírás	301
BÁNYAI JÁNOS: Miroslav Krleža Ady-értelmezése	309
ELIISA PITKASALO: Holdfényes "poème noir" – Ady Endre <i>Kocsi-út az éjszakában</i> című verse finnül	313

KÉSŐBB

TARJÁN TAMÁS: Ady, József Attila, Petri	317
BOKÁNYI PÉTER: Minden egész. Ady a jelenkori irodalom horizontjából	324
OLDORICS FERENC: Ady és József Attila. A sámánok néma hangja: teljesül az egész?	329
TOLDI ÉVA: Szekéren, bárkán, gályán. Vajdasági <i>Kocsi-út az éjszakában</i>	334
MORSÁNYI BERNADETTE: Az Ady-hatás tényezői az ifjú szívekben. „Ifjú szívekben élek s mindig tovább”	344
BOLDOG ZOLTÁN: Ha már minden Egész eltörött. Különösen önkényes esszé	357
MOLNÁR H. MAGOR: Nagy utazás az éjszakában	
MOLNÁR H. MAGOR: Valami báj	363

ÉS

VERESS ZSUZSA: Ifjú szívekben élek?	373
KORDA ESZTER: Az Ady-életmű tanítása középiskolában – mint a szimbolikus-szecessziós én kibontása	377
SZENTI DÓRA: Látomásom Ady Endréről	390

KAPILLER SAROLTA: Ady Endre drámai útjai	395
HORVÁTH BEÁTA: Mi van mögöttem? A csönd és a zaj motívumáról	401
GERA CSILLA: Az éjszaka kettőssége – avagy a merengő Babits és a rohanó Ady	407
FENYŐ D. GYÖRGY: Mire használjuk a verset?	413
GORDON GYŐRI JÁNOS: Utazás az Ady-birodalomba: a középiskolai Ady-tanítás örömei és buktatói.....	431
A 12 legszebb magyar vers-program.....	436
A 12 legjobb mondat	438

Az első borítóhoz a Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzött verskéziratot
használtuk fel, mely a 9. oldalon egészében is olvasható. Köszönet érte!

Kiadja a 2006-ban Vas megyei Prima díjra jelölt SAVARIA UNIVERSITY PRESS
ALAPÍTVÁNY (fbalazs@btk.nyme.hu) • Borítótér: SCHEFFER MIKLÓS
A szövegeket CSUTI BORBÁLA gondozta ■ Nyomdai előkészítés: H. VARGA TIMEA
Nyomdai munkák: BALOGH ÉS TÁRSA, Szombathely, Károli Gáspár tér 4.
(bmiklos@sck.nyme.hu)

ISBN 978-963-9438-91-0 Ö (A 12 legszebb magyar vers)
ISBN 978-963-9882-81-2 (A 12 legszebb magyar vers 8. – Kocsi-út az éjszakában)

A 12 LEGSZEBB MAGYAR VERS-PROGRAM HONLAPJA:

www.12legszebbvers.hu

*

NAGY VERSMONDÁSOK (25 perces filmek, szerkesztő: NYITRAI Kata):

Pilinszky János: *Apokrif* (Szombathely, 2008. április 17.)

<http://videotar.mtv.hu/?k=apokrif>

Rendezte: SILCÓ SÁNDOR

Arany János: *Szondi két apródja* (Drégelypalánk, 2008. szeptember 26.)

<http://videotar.mtv.hu/?k=Szondi+k%C3%A9t+apr%C3%B3dja>

Rendezte: VARGA ZS. CSABA

Babits Mihály: *Esti kérdés* (Úsztergom, 2009. április 24.)

<http://videotar.mtv.hu/?k=Esti+k%C3%A9rd%C3%A9s>

Rendezte: FAZEKAS BENCE

Radnóti Miklós: *Levél a hitveshez* (Abda, 2009. szeptember 25.)

<http://videotar.mtv.hu/?k=Lev%C3%A9l+a+hitveshez>

Rendezte: FAZEKAS BENCE

Kosztolányi Dezső: *Hajnali részegség* (Szabadka, 2010. április 23.)

<http://videotar.mtv.hu/?k=hajnali+r%C3%A9szegs%C3%A9g>

Rendezte: FAZEKAS BENCE

Nagy László: *Ki viszi át a Szerelmet* (Ajka, 2010. szeptember 24.)

<http://videotar.mtv.hu/?k=ki+viszi+%C3%A1t+a+Szerelmet>

Rendezte: FAZEKAS BENCE

Ady Endre: *Kocsi-út az éjszakában* (Nagyvárad, 2011. május 8.)

(a videotárban később lesz elérhető)

Rendezte: FAZEKAS BENCE